

Moderne importord i språka i Norden

Titel:	Tilpasning af importord i det færøske skriftsprog	
Forfatter:	Hanna Simonsen og Helge Sandøy	
Kilde:	Moderne importord i språka i Norden VIII. Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn, 2008, s. 49-76	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive	

© Novus forlag 2008

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Tilpasning af importord i det færøske skriftsprog

Hanna Simonsen og Helge Sandøy
Færøernes Universitet, Tórshavn, og Universitetet i Bergen

1. Indledning

1.1. Den sprogpoltiske situation

– Hvordan skal vi skrive de fremmede ord, som kommer ind i vores sprog? – Jamen, hvad skal vi med importord i det færøske skriftsprog? Vi skal holde vores sprog rent! At anerkende tilstedeværelsen af importerede ord og endda vedtage normer eller skrivemåder for disse er det samme som at kapitulere!

Dette er en tænkelig diskussion, selv om der næppe er mange, som sætter det så skarpt op – og dog. Ét er, hvad man kan tillade sig i talesproget, men når det gælder skriftsproget, er der en tendens til at stille mere præcise krav til rigtighed, og det gælder nok ikke bare færøsk.

Det nuværende færøske skriftsprog er forholdsvis ungt, og der har hele tiden fra dets tilblivelse været en slags kamp mod de mange danismer i sproget. Disse skyldes både den lange periode i færøsk historie med dansk skriftsprog, men også den kendsgerning, at færinger på en måde er bilingvale. I hjemmestyreløven fra 1948 står, at færøsk er hovedsproget på Færøerne, men dansk skal læres godt og grundigt, og at dansk kan bruges i alle offentlige anliggender. Talesproget har altid været færøsk, men har været under stor påvirkning af dansk i flere hundrede år og fået en stor mængde dansk ordmateriale. Derfor har arbejdet med det færøske skriftsprog i en vis grad drejet sig om at fremhæve det færøske særpræg ved at rense sproget, især for ord fra dansk.

Denne undersøgelse drejer sig om moderne importord fra andre sprog end de nordiske. I de senere år er det blevet klart for de fleste, at påvirkningen fra engelsk er dominerende, og at det ikke mindst skyldes de mange nye kommunikationsmuligheder og nye tekniske hjælpemidler. Brugere af disse nye faciliteter benytter i starten de engelske benævnelser, men efterhånden kommer så spørgsmålet, om man skal finde et færøsk afløsningsord eller normalisere det udenlandske til færøsk. De importerede ord giver vores sprog flere nuancer, som vi har brug for. Ellers blev de ikke importeret, hævder Hjalmar P. Petersen i artiklen *Innlønt ord i føroyskum* (1995: 7).

1.2. Formål

I denne artikel¹ skal vi prøve at besvare følgende spørgsmål:

- hvor stor en andel af importordene er tilpasset, og hvor stor en del er ikke tilpasset?
- hvordan tilpasses importordene i det færøske skriftsprog, når de tilpasses?
- hvilke ord tilpasses ikke, og hvorfor?

1.3. Materiale

Det primære materiale til denne undersøgelse er fra underprojektet "Omfanget av importord i skriftspråka i Norden" (jf. Selback & Sandøy 2007). Det drejer sig om *moderne* importord, dvs. ord, som er etableret i modtagersproget efter 1945, og i forbindelse med registreringen af importordene blev det besluttet, at importord fra de andre skandinaviske sprog ikke skulle tages med.

De færøske importord er hentet fra tre færøske aviser, *Dimmalætting* og *Sosialurin*, som er kategoriseret som hovedstadsaviser, og *Norðlýsið*, som er en regionalavis. Alle aviserne er abonnementsaviser. Materialet er fra fire numre af hver af aviserne, to numre fra 1975 og to fra 2000, dvs. 12 færøske avisnumre, som i alt tæller 184 081 (løbende) ord (jf. Selback 2007). Aviserne er følgende:

Dimmalætting, 3. april og 6. september 1975 (34 449 løbende ord, 50 importord)
Dimmalætting, 6. april og 9. september 2000 (42 961 løbende ord, 221 importord)
Norðlýsið, 5. april og 12. september 1975 (16 790 løbende ord, 8 importord)
Norðlýsið, 7. april og 8. september 2000 (19 105 løbende ord, 45 importord)
Sosialurin, 9. april og 6. september 1975 (16 768 løbende ord, 28 importord)
Sosialurin, 6. april og 9. september 2000 (54 008 løbende ord, 301 importord)

Fra disse færøske aviser ekserperede Hanna Simonsen forekomsterne af moderne importord, som blev skrevet sammen med en kontekst ind i en database og kodet der. Ud fra dette avismateriale udarbejdede Bente Selback i november i 2003 en liste, som indeholdt de ord, som blev registreret. Listen over de moderne importord i færøsk bestod af i alt 825 ordforekomster, som var blevet ekserperet fra aviserne, og forekomsterne repræsenterede i alt 338 leksemer.² For 1975 var frekvensen af importord 15 per 10 000 løbende ord i færøsk avissprog, og i 2000 var frekvensen kommet op i 63 regnet på samme måde, og afgrænser vi os til redaktionel tekst, steg frekvensen fra 12 til 27. (Selback 2007: 38, 44f.)

---

¹ Arbejdsfordelingen mellem de to forfattere har været, at Hanna Simonsen har ekserperet alt materialet, skrevet det ind i databasen, lavet en fuldstændig analyse og skrevet første udkast til artikel. Helge Sandøy har siden gennemgået databasen og analyserne og revideret artikelteksten med udgangspunkt i retningslinjer fra de sidste diskussioner i gruppen for dette delprojekt.

² Materialet blev kvalitetssikret i forbindelse med "omfangs-projektet" og blev da ændret lidt, sådan at tallene for ordforekomster og leksemer blev mindre end i listen pr. 30.11.2003, jf. Selback (2007: 38).

Resultaterne i rapporten om omfanget af importord (Selback 2007) viser, at nærmere 90 % af importordene kommer fra engelsk, og ca. 7 % er internationaliser. Derfor vil denne artikel hovedsagelig dreje sig om tilpasning af engelske importord til det færøske skriftsprog. Men selv om importordene har deres oprindelse i engelsk, er flere af dem utvivlsomt kommet ind i det færøske sprog via dansk eller andre nordiske sprog.

Denne undersøgelse gælder moderne importord, som er defineret til at omfatte tiden efter den anden verdenskrig. For at fastsætte importordenes etablerings-tidspunkt i færøsk, dvs. hvornår importordene er optaget i sproget (før eller efter 1945), blev norske, danske og engelske ordbøger benyttet i forbindelse med registreringen i omfangs-projektet, da der ikke findes færøske ordbøger over nyord, som giver oplysninger om, hvornår et ord er set for første gang i sproget. Men ud fra dette blev f.eks. *ajourføra* og *betong* ikke taget med, eftersom det er brugt før krigen, mens *privatisera* og *au pair* ser ud til at være kommet i 1960-årene og er dermed medtaget i vores database. Betydningsudvidelser som er sket efter 1945, som f.eks. i *harðdiskur* og i *element* og *sektor* i sammensætningerne *betongelement* og *figgjarsektor* er også taget med; alle stammerne i disse ord fandtes i sproget før 1945, men *diskur*, *element* og *sektor* har fået en klart ny betydning, som var ukendt før.

I omfangs-projektet blev udenlandske navne ikke ekserperet (f.eks. programtitlen *Room service*), og heller ikke eksempler på kodeveksling, som var defineret til at omfatte syntagmer af mere end ét ord, f.eks. *who cares?* (jf. Selback & Sandøy 2007: 20). I dette delprojekt om morfologisk og ortografisk tilpasning blev det vedtaget at fjerne mere fra det oprindelige materiale, nemlig også alle forkortelser (f.eks. *BA-útbúgving*, også syv tilfælde af akronymer som *AIDS-ráðið*), for forkortelser optræder ikke morfologisk på helt samme måde som andre substantiver. Dette gør, at materialet nu er noget mindre end det førstnævnte: det samlede antal leksemer (opslagsord) på listen er nu 346, og forekomsterne af dem er 653.

Det færøske avismateriale i dette projekt er begrænset og viser muligvis ikke alle varianter af importordenes skrivemåder, og derfor har vi også benyttet den elektroniske tekstbank på *Føroyamálsdeildin* (Institut for færøsk sprog og litteratur ved Færøernes Universitet), som består af blandede tekster, både litterære og faglige, samt hjemmesider, chat o.l., både for at bestemme frekvensen og for at finde flere varianter, jf. punkt 5.4. Det blev også overvejet at anvende et søgeprogram, f.eks. Google, men det blev opgivet, da det er for tidskrævende at gennemgå alle poster og finde dem, som kan bruges.

For at finde en færøsk norm for stavning af importord har vi benyttet følgende færøske ordbøger, som er forholdsvis nye: *Føroysk orðabók* udgivet i 1998 (FO), *Donsk-føroysk orðabók* udgivet i 1995 (DFO95), *Donsk-føroysk orðabók* udgivet i 1998 (DFO98) og *Ensk-føroysk orðabók* udgivet i 1992 (EFO). Forkortelsen i parenteser bruges i henvisninger til ordbøgerne andre steder i denne artikel.

1.4. Metode

Med udgangspunkt i en liste over aktuelle sproglige variabler, som Anne-Line Graedler har udarbejdet, har man for dette projekt valgt nogle sproglige variabler ud,

som skal undersøges for hvert sprog. De sproglige variabler, som skulle analyseres, var i alt 37 ortografiske variabler (21 for vokaler, 16 for konsonanter) og 8 morfologiske variabler. Som det vil fremgå nedenunder, er ikke alle disse variabler aktuelle i alle de undersøgte sprog, og enkel-dobbelt konsonant (jf. *rom – romm*) er for færøsk omdefinert til en ortografisk variabel (i modsætning til i dansk). Resultaterne for de morfologiske variabler bliver behandlet i afsnit 4 og de ortografiske i afsnit 5. Især med henblik på morfologisk tilpasning har det været nødvendigt at se nærmere på selve ordforekomsternes kontekst.

Ved gennemgangen af materialet er ordforekomsterne delt i tre hovedgrupper efter form: 1) *tilpasset*, 2) *neutral* og 3) *udenlandske*. Denne tredeling gælder både for morfologi og ortografi.

Når et importeret ord skal bruges i et målsprog, kommer det meget ofte i konflikt med de sproglige systemkrav, som gælder i målsproget. De mest iøjnefaldende brud på systemkravene er, at stavemåden ikke giver det samme forhold mellem skriftbillede og lydbillede, som man kender fra målsproget. Men i enkelte tilfælde er den udenlandske skrivemåde på importordet neutral, for den kan også læses med en udtale i målsproget, der er fonologisk acceptabel, som tilfældet er for ordet *internet*. Også syntaktisk og morfologisk sættes der krav, når et ord optræder i en sætning. Straks et importord skal stå i bestemt form eller i flertal, må det få en form, som repræsenterer enten kildeprogets eller målsprogets morfologi, for *disc* må da hedde enten *the disc* eller *discen*. Men i ubestemt form kan det ofte have en form, som ikke kræver nogen grammatisk markering fra det ene eller andet sprog, som f.eks. *disc*, som dermed er morfologisk neutral. Ortografisk har samme ord dog en udenlandsk form.

I en del syntaktiske tilfælde kan sproget stille krav om, at importordets genus skal vises i en hosstående artikel eller et adjektiv, dvs. at importordet selv kan være morfologisk (og ortografisk) neutralt, men det kan komme morfosyntaktisk til udtryk, at ordet er blevet tillagt egenskaber fra målsprogets grammatik, som i tilfældet med genus, som alle substantiver i de nordiske sprog må have, mens de ikke har det i engelsk. I f.eks. *Hann fekk ein langan mail* viser både artiklen og adjektivet, at importordet bliver brugt som et maskulint ord, og ordet, som ellers ikke viser færøske træk, har altså fået egenskaber fra færøsk grammatik. Dermed ser vi, at ordene altså kan være morfosyntaktisk tilpassede, udenlandske eller neutrale.

Hvordan de ortografiske, morfologiske og morfosyntaktiske krav er, varierer fra sprog til sprog, og kategoriseringerne som tilpasset, udenlandsk og neutral vil variere. Det, som kan være neutralt i ét sprog, må markeres som tilpasset eller udenlandsk i et andet; sprogene har altså ulige systemkrav til tilpasning, noget som vi bør være opmærksomme på ved sammenligning mellem sprogene. I et bøjningsrigt sprog som færøsk er der færre muligheder end i de skandinaviske for at have morfologisk umarkerede former, og det vil sige, at sprogbrugeren oftere skal gøre et valg mellem enten tilpasset eller udenlandsk morfologi. Først og fremmest kommer det af, at skandinavisk ikke har kasusbøjning, og dermed kan mange af substantiverne i ubestemt form være ”uden morfologi”. Det vil blive illustreret nedenunder.

2. Baggrund

2.1. Tidligere forskning

Når det gælder tidligere studier af påvirkning fra engelsk, er Tórður Jóanssons doktorafhandling *English loanwords in Faroese* fra 1997 den mest omfattende. Afhandlingen er skrevet fra en leksikografisk og sproghistorisk vinkel og vurderer enkelte ord grundigt. Kapitel 7 "Nýkomin lán. Lánorð frá umleið 1940 til 1995" gør først rede for den historiske baggrund og behandler derefter eksempler på nye importord, som er mere eller mindre tilpasset i det færøske sprog.

Ulla Clausén har skrevet afhandlingen *Nyord i färöiskan. Ett bidrag till belysning av språksituationen på Färöarna* (1978). Bogens sektion 5.1. omhandler tilpasning til det færøske sprogs lydsystem og gør rede for, hvad der sker med fremmede ord, som lånes ind i færøsk. Enten overtages de med den stavemåde (og den udtale), de har i långiversproget, eller de tilpasses til det færøske sprogsystem. De fremmede ord, som overtages uforandrede (hun kalder dem citatord), er ofte tilfældige lån, og de markeres i skrift af og til med citationstegn, men selv låneord, som har fået fodfæste i færøsk, kan beholde det fremmede skriftbillede (f.eks. *service, show, skylight, week-end*). Sektion 5.2. omhandler morfologisk tilpasning med bøjning og en del om, hvilken genus importordet får i forhold til långiversproget.

Bjørn Hagström skriver i sin artikel "Hví hevur nekarin fepur" (1977) om form, udtale og stavning af danske låneord i færøsk, og Hjalmar P. Petersen har bl.a. skrevet artiklen "Innlænt orð í føroyskum" (1995), som behandler "indlånte" ord i det færøske sprog, bl.a. hvordan de udtales og staves.

Tórður Jóansson er den eneste af de ovennævnte, som alene skriver om påvirkning fra engelsk. De andre behandler i større grad indflydelse fra det danske sprog, men henviser dog til, at mange importord fra andre sprog må regnes for at være blevet importeret via dansk.

2.2. Normer og standard i det færøske skriftsprog

Det færøske skriftsystem er baseret på en ca. 150 år gammel officiel retskrivning. Det er altså en meget ung retskrivning i forhold til f.eks. dansk og islandsk. Vores skriftnorm er nu blevet taget i brug på mange områder. Sammenfattende kan siges, at skriftsproget i aktiv brug er bare godt og vel 100 år gammelt. I løbet af 1900-tallet har vi f.eks. fået færøsksprogede aviser, færøsk kirkesprog, færøsk som undervisningssprog, et stigende antal færøske skolebøger og anden færøsksproget litteratur, ordbøger, grammatikker, færøsk fagsprog og terminologier inden for en hel del fagområder. Færøsk er nu i brug inden for de fleste samfundsområder (Jacobsen 2000).

De ordbøger, som er omtalt i 1.3., opfattes af mange færinger som udtryk for en norm for det færøske skriftsprog, og nok især den færøske ordbog fra 1998 (FO). Den dansk-færøske fra 1995 (DFO95) repræsenterer en anden linje end den på Færøerne efterhånden så velkendte puristiske linje. Når der tales om purisme, gælder

det normalt leksikalsk purisme, således at man prøver at finde et færøsk ord i stedet for et fremmed ord.

Det færøske sprognavn, som blev oprettet i 1985, har været meget tilbageholdende med standardisering af importord i færøsk, muligvis fordi man har været bange for, at man derved giver importordene det blå stempel. Følgerne af denne laissez faire-politik på importordsområdet bliver særligt synlige i ordbøgerne, som praktiserer forskellig retskrivning af disse ord. ”Derfor er der ortografikaos på importordsområdet” og ”Vi mangler helt enkelt en standard for retskrivning af fremmedord i færøsk”, skriver Jacobsen (2001: 57).

De nyere ordbøger (fra 1990-erne) og grammatikkerne anses af mange sprogbrugere som normer. Der er forholdsvis mange importord med i de nyere ordbøger sammenlignet med de ældre, og af og til kommer sprognævnet med udtalelser om stavemåder for importord.

Undervisningsmaterialet i skolen spiller også en rolle. Det færøske alfabet, som fandtes i læsebogen *Pisubókin* fra 1958, var *a, á b, d, ð, e, f, g, h, í, j, k, l, m, n, o, ó, p, r, s, t, u, ú, v, x, y, ý, æ, ø*. I forhold til det danske alfabet er *ç, q, w, z* og *å* ikke med, men i tillæg har vi diftongerne *á, í, ó, ú* og *y*. Den færøske modersmålsordbog (FO) fra 1998 har et afsnit om retskrivningsregler og beskriver alfabetet. Men her er *x* ikke med. Man kan således tænke sig, at det især er bogstaverne *ç, q, w, z* og *x*, som har brug for tilpasning. Men da alle færøske skoleelever også lærer det danske sprog, lærer man i en tidlig alder det danske alfabet, og disse bogstaver har derfor altid eksisteret i færingens bevidsthed og er derfor ikke vanskelige at anvende. Ellers er forskellen mellem dansk og færøsk skrivemåde primært de færøske diftonger *á, í, ó, ú, ý* og *ei, ey, øy* samt *ð*.

3. *Hvad sker med importordene, når de kommer ind i færøsk?*

Ordmaterialer i denne database er relativt begrænset, og ordene er meget ”springende” og afhængige af temaet i artiklerne de aktuelle dage. Det er nok et resultat af, at importordene ikke tilhører funktionsordene (eller de grammatiske ord) i sproget. Således har de enkeltvis ikke høj frekvens, og dermed bliver det meget tilfældigt, hvornår de bruges, og hvilke som bruges. Ser man på de to år, 1975 og 2000, er der kun tre importord, som findes i materialet fra begge år: *T-shirt* har én forekomst i 1975 og tre i 2000, *stationcar* har syv forekomster i 1975 og seks i 2000, og *pick-up* findes med én forekomst for hvert af årene. Eksempler på forskellige sammensætninger med *gospel*- som forled findes begge årene. De mest frekvente importord i 2000 er *bingo* (82 forekomster i alt, dvs. som eget ord og i sammensætninger) og *fax* (54 forekomster), *internet* (47), *e-mail* (29), og ingen af dem fandtes i 1975. Mange af de nye ord er edb-ord og tekniske udtryk, f.eks. *modem, ram, cd-rom, dvd-rom, chip-set, boot-chip, interface* og *frame*, som er forholdsvis nye i sproget. De har først været anset som fagsprog, men er i de senere år blevet hvermands eje.

En del importord har nok en tid en usikker status i sproget. Ordene kan have præg af at være et navn eller et fabriksmærke mere end et ordinært appellativ. Vi ser f.eks. i en annonce, at der først står *Discman*, og derefter bliver genstanden omtalt som *Diskmaður*, dvs. med et oversat ord.

4. Morfologi

4.1. Oversigt og variable

Nedenfor gives først en oversigt over det samlede omfang af tilpassede, neutrale og udenlandske former. Senere vil de enkelte kategorier blive diskuteret og analyseret videre.

Tabel 1: Hovedoversigt over morfologisk tilpasning

Tilpassede former	Neutrale former			Udenlandske former	Sum N (%)	Fraser / citater
	D Morf. neutrale, men morfosyntaktisk tilpassede importord N (%)	E Morfosyntaktisk neutrale importord N (%)	F Ord i lister N (%)			
A+B+C Morfologisk tilpassede importord N (%)	33 (5)	73 (11)	189 (29)	14 (2)	653 (100)	12

I det ekserperede materiale var der 12 tilfælde af fraser eller kodeveksling, dvs. sætninger eller fragmenter på mere end ét ord (f.eks. *who cares?*). De vil blive holdt udenfor i den videre behandling af materialet. Som vi ser, udgør de morfologisk tilpassede ordforekomster altså flertallet (53 %), men de neutrale er også nærmere halvdelen, og forekomsterne med udenlandsk morfologi har et ubetydeligt omfang på 2 %.

I gennemgangen af ordmaterialet, som omfattede 653 forekomster, blev ordene delt op i ordklasser. Fordelingen er: 614 substantiver, 28 adjektiver, 6 adverbier og 5 verber. Denne stærke overvægt af substantiver i importordmaterialet gælder også de andre undersøgte sprog, og den viser, at ordimporten er mest præget af at skulle referere til genstande og begreber (jf. Sandøy 2007: 139ff.). Tilpasningsprocenten for de enkelte ordklasser vises i tabel 2.

Tabel 2: Morfologisk og morfosyntaktisk tilpasning fordelt på ordklasser

	Substantiver			Adjektiver			Adverbier			Verber			I alt
	Tilp. (A+B+ C)	Uden- Neu-trale (D+E+F)	landske (G)	Tilp. (A+B+ C)	Uden- Neu-trale (D+E+F)	landske (G)	Tilp. (A+B +C)	Uden- Neu-trale (D+E+F)	landske (G)	Tilp. (A+B+ C)	Uden- Neu-trale (D+E+F)	landske (G)	
I alt inden for ord- klassen – N (%)	313 (51)	287 (47)	14 (2)	26 (93)	2 (7)	0	0	6 (100)	0	5 (100)	0	0	653
Fordeling mellem ordklasserne i %	94			4			1			1			100

De morfologisk tilpassede ord udgør tilsammen 53 % og de udenlandske bare 2 %, jf. tabel 1. Som også nævnt ovenfor nærmer dermed de morfologisk neutrale sig halvdelen af alle forekomster. De ordforekomster, der direkte ”demonstrerer”, at de ikke tilpasser sig den færøske morfologi, udgør således en ubetydelig del af importordforekomsterne, der igen udgør en beskednen del af de løbende tekstord.

53 % er altså morfologisk tilpassede; i tillæg kommer at 5 % af forekomsterne er morfosyntaktisk tilpassede (kategori D). Alle 33 forekomster er substantiver, og de viser gennem artikel eller adjektiv der står til substantivet, at de har fået tildelt genus (altså en morfosyntaktisk egenskab).

Tabel 3: Morfologisk tilpasning af importord (præcisering af tabel 1)
Procent af samlet materiale (N=653)

A.	B.	C.
<i>Hybrider med importord som førsteled (eks. box-motorar)</i>	<i>Hybrider med importord som efterled (eks. páskabingo)</i>	<i>Tilpasning i afledninger og bøjede ord (eks. designararnir, komprimeraðum)</i>
N (%)	N (%)	N (%)
151 (23)	45 (7)	148 (23)

Som morfologisk tilpassede regner vi de ordforekomster, som har tilpasset sig det færøske bøjningssystem og/eller orddannelsessystem. Der er her tale om både sammensatte og ikke sammensatte ord, jf. tabel 3. For de sammensatte gælder, at de har mulighed for morfologisk tilpasning i både førsteled og andetled i form af bøjningsendelser. For førsteledet gælder det genitivendelsen, eller også kaldet sammensætningsfugen. Hybridkonstruktioner, hvor et importord er sammensat med et færøsk ord, medregnes også i de morfologisk tilpassede, selv om importordet ikke er bøjet, eftersom de ved blot at stå i sådanne stammesammensætninger også viser en morfologisk egenskab, som er typisk nordisk: at danne sammensatte ord. Kategorien *Hybrider* (jf. nedenfor under pkt. 4.2.) udgør en stor andel af de tilpassede ordforekomster.

Til den sproglige variabelliste valgte projektgruppen otte morfologiske variable, af hvilke disse var aktuelle for færøsk:

- M1 Genustildeling
- M2 Bøjning af adjektiver og participier
- M3 Verbalbøjning
- M4 Flertalsbøjning
- M5 Verbalsubstantiver på -ing eller -ning
- M8 Nomen agentis-suffikset

Desuden er det for færøsk aktuelt at undersøge tilpasningen af substantiver til *kasusystemet*, som vi nedenunder noterer som variabel M9.

4.2. Orddannelse

a. Sammensætninger / hybrider (kategorierne A og B)

Som vist i tabel 1 og 3 er der flere måder, ordene tilpasses på. De fleste tilpassede importord forekommer i sammensætninger, og når en sammensætning består af et færøsk og et importeret led, bliver den kaldt hybrid. 23 % af importordforekomsterne står som forled i sådanne hybrider og 7 % som efterled. Orddannelse ved sammensætning er en sprogspecifik morfologisk egenskab, og et ord er i nordisk defineret ved at have bare ét ordtryk. Engelsk, der er den største ordeksportør til færøsk, har ikke helt det samme system, da det ofte har en nominalgruppe med flere tryk, som modsvarer vore sammensætninger, således at f.eks. *gospel concert* er et sammensat nominal af substantiv + substantiv med to tryk på samme måde som *a documentary series* har to tryk og er opbygget af et adjektiv + substantiv. På færøsk bliver disse ord til *gospeltónleikur* og *dokumentarrøð* med ét tryk i hvert af ordene. De nordiske sprog er stærkt præget af at bruge sammensætninger.

Et ikke ukendt fænomen i vore sprog er at unnlade at skrive sammensatte ord sammen; det gælder både i importord og hjemlige ord. Det er ikke tema i denne undersøgelse, og forekomster som *live kvold* bliver derfor regnet som sammensat, dvs. som *livekvold* efter officiel retskrivning. Det afgørende kriterium er ét fælles hovedtryk i læsemåden.

I en sammensætning er efterleddet det vigtigste led, ved at det afgør alle morfologiske egenskaber til hele sammensætningen (som f.eks. bøjningsklasse), og det giver sammensætningen dens semantiske hovedafgrænsning, dvs. at et *jetflogfar* er et *flogfar* (altså 'fly'). Forleddet *jet* betegner eller modificerer, hvilken type fly vi refererer til.

Forleddet er altså en "beskeden" modifikator, og sproget tillader næsten hvad som helst at udgøre et forled. Vi kan altså sige, at dette er den enkleste form for eller laveste grad af tilpasning til sproget. Ord med tydelig citat-funktion eller klar allusion til det fremmede sprog kan danne forled, og her kan også importord let stå, som ikke har fået nogen præcis betydning. Når der er skrevet *playstationspæl*, er *spæl* 'spil' med for at give den nøjagtige oplysning om, hvad genstanden er, altså en type spil. Tilsvarende bliver det forklaret i *researcharbeiði*, at der er tale om en slags arbejde. På engelsk er *research* nok. Men ved denne sammensætning er også alle morfologiske spørgsmål afgjort, for sammensætningen skal bøjes som *spæl* eller *arbeiði*. Dette er altså den enkleste måde at importere ord på, for man hjælper til med at oplyse om det nye ords betydning, og man kommer let fra alle morfologiske valg, som må gøres for helt nye ordstammer brugt som selvstændige ord.

Et forled står oftest i nogen form, dvs. i stammesammensætninger. Men mange forled kræver dog en sammensætningsfuge, som i færøsk skal svare til genitivformen. I *servararakstur* står *servara* i genitiv (*servari* er nominativformen), men i *bingotrumlur* har *bingo* ikke nogen sammensætningsfuge. Ordet er en ren stammesammensætning. Bare 8 af de 149 hybrider med importord som forled har forleddet i genitiv, og alle disse otte har et forled, som tilhører enten de svage hankøns- (*servari*) eller svage hunkønsord (*kasetta*). Ingen importord af de stærke klasser kræver dermed sammensætningsfuge, og det afviger fra tendensen i hjemlige ord, der f.eks. det stærke *bátur* eller *gás* næsten uden undtagelse danner sammensætning med fuge. Importord af

denne hybridtype bryder således ikke med nogen regel, men med en tendens på dette punkt.

Der kræves mere, for at et importord skal kunne stå som efterled i en hybrid. Da må ordet være så integreret, at det også har fået tildelt køn, dersom det er substantiv. Vi ser, at disse hybrider bare udgør 7 % af importordene. 42 af de 45 ordforekomster står uden at noget suffiks kræves af konteksten; hele 30 af disse gælder annoncer af forskellige former for *bingo* (*barnabingo*, *påskabingo*, *seyðabingo*), dvs. at sidsteledet er morfologisk umarkeret, ud over at det netop viser denne evne til at danne sammensætning. I denne kategori har 3 ord et færøsk bøjningssuffiks som f.eks. *figgjarsektorin* 'den økonomiske sektor' (akk. sg. best.f.).

Af de i alt 196 sammensætninger i dette materiale er 18 skrevet med mellemrum, dvs. i strid med færøske staveregler – til trods for at de er udtalt med bare ét hovedtryk.

b. Afledningsmorfologi
Verbalsubstantiver (M5)

Vedrørende den morfologiske variabel M5, dvs. dannelsen af verbalsubstantiver, er endelsen i dette materiale altid -ing (og ikke -ning), og dette afledningssuffiks giver altid hunkønsord. Eksempler fra materialet er: *bowling*, *downloading*, *filming*, *digitalisering*, *globalisering*, *indoktrinering* og *privatisering*.

Tabel 4: Verbalsubstantiver af importerede verber (M5)

	<i>Neutralt suffiks -ing</i>	<i>Udenlandske suffiks -ning</i>	<i>I alt</i>
<i>Verbalsubstantiv</i>	7 (100 %)	0	7 (100 %)

I dette materiale er *catering* ikke medregnet, eftersom et tilhørende verbum ikke eksisterer. (Materialet i tabel 4 er medregnet i substantiverne i tabel 2 ovenfor.)

Afledningssuffikset -ing er det traditionelle færøske i denne funktion, men former med -ning kan undertiden forekomme, jf. f.eks. Sandøy & Petersen (2007) om færøsk talesprog, hvilket viser påvirkning fra dansk, dvs. at også moderne engelske importord kan komme via dansk. Det færøske suffiks -ing falder sammen med det engelske, og det kan derfor ikke regnes som tilpasset, men må kategoriseres som neutralt.

Nomen agentis på -ari (M8)

Den kategori af tilpassede maskuliner, som der er flest eksempler på, er den såkaldte nomen agentis på -ari (M8). I en kort artikel i *Málting* 1/2001 skriver Marius Staksberg bl.a., at den mest produktive afledningsendelse i færøsk i dag vel er -ari. Oprindeligt blev den benyttet til at danne substantiver for 'den handlende' af verber, f.eks. substantivet *hjálpari* af infinitiven *hjálpa*, og *rennari* af *renna*, men i moderne færøsk er denne afledningsendelse blevet særdeles almindelig, og anvendelsesområdet er blevet udvidet, således at disse ord ikke længere alene bruges om personer, men også om apparater og redskaber, f.eks. *trolari* af *trola* og *skannari* af *skanna*.

Substantiver med *ari*-suffikset bøjes som svage maskuliner. I materialet er der i alt 44 forekomster, f.eks. i nom.sg.: *radari*, *miksari*, *kontainari*, *scotari*, *scootari*, *designari*. I akk. og dativ sg. findes *trailara*, *printara*, *lasara*, *subwoofara*, *radara*. Genitivformer benyttes i sammensætningerne *kontainara-lás* og *servara-rakstur*.

Det ser ud til, at det er nemt og naturligt at hæfte en *ari*-endelse på fremmede ord, og der er langt mellem ordene med en *er*-endelse, som ikke er blevet tilpasset. I dette materiale findes to eksempler, begge i rubrikannoncer. ”Synthesizer bíliga til sølu” og ”JVC reciver/forsterkari til sølu fyrí hálfvan prís, uml. 2.000,- kr.”. I det sidste tilfælde kunne man påstå, at vedkommende ved at sætte en færøsk beskrivelse efter skråstregen viser, at han/hun ikke synes, det er godt nok at skrive *reciver* (altså med stavefejl for *receiver*).

Tabel 5: Substantiver dannet med nomen agentis-suffiks (M8)

	Med tilpasset <i>ari</i> -suffiks	Med engelsk <i>er</i> -suffiks	<i>I alt</i>
	N (%)	N (%)	N (%)
<i>Nomen agentis-subst.</i>	44 (96)	2 (4)	46 (100)

4.3. Bøjningsmorfologi

Tabel 1 og 3 viser, at der er 148 forekomster af tilpasset aflednings- og bøjningsmorfologi (dvs. kategori C) og 14 af udenlandsk morfologi (i G)³, som vi nu analyserer nærmere.

a. Substantiver og kasusbøjning (M9)

Substantiver, som udgør det overvejende materiale i denne undersøgelse, bøjes i det færøske sprog i tal, kasus og bestemthed, og de inddeles i forskellige stærke og svage klasser, som bliver udtrykt i forskellige bøjningsparadigmer. For eksempel har de fleste stærktbøjede hankønssubstantiver endelsen *-ur* i nominativ sg.: *narkomanur*. Den bestemte endelse i sin aktuelle kasusform føjes til kasusendelsen i den ubestemte bøjningsform, dvs. at når bestemthedsendelsen i nom. sg. i maskuliner er *-in*, bliver den fulde ordform f.eks. *gospelfestivalurin*.

Bøjningsparadigmet har fire kasus. At der ingen eksempler er i genitiv af importordene, kan ikke overraske, da brugen af genitiv er meget begrænset i moderne færøsk; den anvendes i højtidelig stil og i faste vendinger. (Men førsteledet i sammensætninger står ofte i genitiv.) Det ser altså ikke ud til, at genitiv bruges i de moderne importord.

De fleste importord er maskuliner, og af disse er de fleste stærke og følger ar-klassen. Ud over ét eksempel, nemlig *biomasi*, forekommer svage maskuliner bare i de importerede ord, som har fået nomen agentis-suffikset, jf. sektion 4.2. og tabel 5.

³ I tillæg kommer 12 tilpasninger med færøsk suffiks, som allerede er registrerede under hybridkategorierne (8 under A, 4 under B i tabel 3). Det bliver i alt 160 tilpasninger. Men i behandlingen under 4.3. og 4.4. holdes A og B udenfor for ikke at dobbeltføre dem under tilpasning.

Det giver 45 svage maskuliner af 103. Af de 52 ordforekomster i femininum er 7 svage. I neutrum er så at sige alle importord stærke.

I de stærke klasser i både femininum og neutrum er den ubestemte form uden endelse og således neutral i både nominativ og akkusativ ental, i femininum også i dativ. Desuden er de fleste neutrumsord i flertal nominativ og akkusativ endelsesløse og således neutrale i forhold til tilpasning. Men alle bestemte former har endelse og må dermed markere enten tilpasning eller udenlandsk form. I tillæg har de svage klasser endelse i alle kausformer, og dermed er der ingen neutrale former. Tabel 6 viser at substantiver har en høj andel af neutrale former, dvs. at de kan let bruges uden at bryde direkte mod færøsk grammatik.

Tabel 6: Tilpasning i substantivernes kausbøjning (M9)

Bøjningskategori	Tilpasset form (C)	Neutral form (D+E+F)	Udenlandsk form (G)	Totalt
Maskuliner – stærke	25	31	2	58
Maskuliner – svage	45	0	0	45
Femininer – stærke	8	35	2	45
Femininer – svage	7	0	0	7
Neutrumer – stærke	34	127	5	166
Neutrumer – svage	1	0	0	1
Uklart genus	0	94	5	99
I alt	120	287	14	421

Eksempel på udenlandsk form i maskulinum er *e-mail* (2), som i dativ står uden endelse, hvor færøsk kræver -i. I neutrum dativ ental kræves også -i, men disse står uden: *telefax*, *voice modem* og *interface*. Disse ord falder heller ikke ind under den underklasse på udlydende tryksvag vokal, som mangler denne i-endelse. Skriftformen i *interface* kunne siges at hindre en tillagt i-endelse – selv om den kunne tænkes i udtalen. At ordet står i dativ, fremkommer af kausmarkeringen ellers i samme led: *einum infrareyðum interface*. Derimod får f.eks. *cholesteroli* den traditionelle færøske dativendelse -i i ental.

En del af ordene, som har været etableret i det færøske sprog i mange år, er alligevel ikke blevet fuldstændig morfologisk tilpasset i skriftsproget, f.eks. *bingo* og *kilo*. De får ikke tilføjet bøjningsendelse i skrift, men står aller oftest i ”nøgen” form i alle kaus både i ubestemt og bestemt form. De ord, det gælder, er neutrumsord. I vores materiale ses det i eksemplet ”Árliga páskabingo verður ...”, hvor endelsen normalt skulle have været -ið (altså *bingoið*), som dog høres i talesprog af og til. Neutrumsord med stammeudlydende tryksvagt -o volder tydeligvis ”morfologiske problemer”. Bare en lille gruppe importord har tryksvag udlydende *o* i stammen, og de er alle importord fra nyere tid, dog nogle ældre end 1945. Måske adskiller denne ordgruppe sig så tydelig, at den kan etableres som en egen bøjningsklasse – vel at mærke i neutrum, for substantiver på tryksvagt -o i stærkt femininum følger den almindelige bøjning. I ét tilfælde står også et flertalsord ubøjet i en ”dativ-position”

efter *av*: ”stórt úrval av T-SHIRTS”, og her brydes den ellers ”vandtætte” regel om at dativ flertal skal have endelsen -um.

Et søg i tekstbasen ved Føroyamálsdeildin på Færøernes Universitet gav 1299 forekomster af *bingo* og ingen af *bingoið*. Ved læsning af færøsk ser man også samme tendens for neutrumsordet *data*, som altså ikke følger den traditionelle svage bøjningsklasse med f.eks. *eyga*. Her kan en altså se en mere generel tendens til, at færøsk grammatik er ved at ændres pga. ordimporten, og at ordimporten har skabt en ny bøjningsklasse i neutrum, dvs. en uden bøjning, og at den vil omfatte ord/stammer på udlydende tryksvage vokaler. (Det sidste vil da også sige, at den gamle svage klasse i neutrum er blevet uproduktiv.)

b. Substantiver i flertal (M4)

Brug af s-pluralis er ikke særlig udbredt i færøsk. Men importord står også sjældent i flertal. Af 26 flertalsforekomster er 9 med udenlandsk form. I 1975-aviserne står *T-shirts* i en annonce om modetøj, og *sidelights* (2 forekomster) i et læserbrev, både i overskriften: ”Heimlig *sidelights*” og i selve brevtæksten. I 2000-aviserne er følgende fundet: *overheads* (2), *slides* (2), *headphones*, *joypads* og *long drinks*. De to første, *overheads* og *slides*, er fra samme stillingsannonce i to forskellige aviser, hvor man søger en medarbejder, som bl.a. skal kunne ”framleiða tilfar, overheads, slides, tíðindatilfar, ...”. De tre næste er fra rubrikannoncer: *Headphones* og *Long drinks* er overskrifter, mens *Joypads* er midt i teksten i den lille rubrikannonce: ”Playstation við skermi, 2 Joypads, 4 M-kort og nógvum góðum spølum (...)”. Samtlige eksempler har det til fælles, at de hverken er tilpasset færøsk stavemåde eller bøjning, men de ser ud til at trives godt i nærkontakt med færøske ord, f.eks. ”Tráðleysar Headphones”.

38 % med udenlandsk form er en meget høj andel. Ingen af disse ord står sådan i teksten, at der kræves bestemt form, så vi ser ikke, hvordan ”problemet” med suffikset i bestemt form løses. (De 9 indgår i de 14 i tabel 2 og 6.)

Tabel 7: Substantiver i flertal (M4)

	Tilpasset form (C)	Neutral (D+E+F)	Udenlandsk form (dvs. -s) (G)	I alt
Bøjningskategori	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Flertalsuffixs	15 (58)	2 (8)	9 (35)	26 (101)

c. Morfologisk tilpasning af adjektiver (M2)

Adjektiverne kongruerer i bøjning med det substantiv eller pronomen, som det beskriver. Der er i alt 24 adjektiver (medregnet pf-participierne i ”adjektivfunktion”) i hele materialet. Af de 24 er 23 tilpasset bøjningssystemet, og 1 må anses som neutralt (*elektrónisk* i n.nom.pl.). I 1975-aviserne var der kun leksemet *elektroniskur* i 5 forekomster⁴ i sine aktuelle bøjningsformer. I 2000-aviserne var der 19 forekomster af

⁴ Neutrumstilfældene af *elektroniskur* fungerer adverbialt (jf. *gjald og slutningur fer fram elektroniskur*), men de er her regnet som adjektiv med hensyn til ordklassetilhørlighed.

følgende leksemer: *digitalur*, *elektroniskur* (8), *faktuellur*, *karismatiskur*, *komprimeraður*, *kreiativur* (3), *rasistiskur* (3) og *stressaður*. At de tilpasses og kongruerer med substantivet, viser følgende eksempler: ”Hón er millum *kreiativnu* leikararnar á Stjórnu-liðnum” og ”... og ikki inni á teimum *stressaðu* stjórakontórunum”. I tillæg kommer adjektivet *frustrerandi*, som er en præes. part.-form og derfor ikke bøjes i køn, kasus og tal, men har den færøske endelse -andi (eng: -ing, da: -ende).

Som neutrale regnes disse, hvor heller ikke det færøske bøjningssystem kræver noget suffiks i nominativ ental femininum og nominativ flertal neutrum: *har nýtt verður elektronisk dataviðgerð*, *Elektrónisk kassaapparátir vóru eisini*.

Tabel 8: Kongruensbøjning af adjektivet (og participiet) (M2)

	Tilpasset form (C)	Neutral form (D+E+F)	Udenlandsk form (G)	I alt
Ental stærk b.	9	0	0	9
Flertal stærk b.	3	1	0	4
Svag bøjning	11	0	0	11
I alt	23 (96 %)	1 (4 %)	0	24 (100 %)

Flere av disse adjektiver er dannet med et ældre færøsk orddannelsessuffiks (-sk, -andi), og det kan indvirke på tendensen til tilpasset kongruensbøjning.

d. Morfologisk tilpasning af verber (M3)

Den svage *kalla*-klasse er meget produktiv, dvs. ikke blot bøjes nye verber efter denne bøjning, men den har også tendens til at tiltrække traditionelle verber fra andre grupper (jf. Petersen 1995: 7). Der er kun fem verber i vores materiale, og de er alle morfologisk tilpasset, fire infinitiver: *designa*, *faxa* (2), *meyla*, og en (1) perf.part., *leasað*. For de to første gælder, at de har fået tilføjet infinitiv-endelsen -a til det importerede *design* og *fax*; mens *meyla* også er ortografisk tilpasset (*mail* > *meyl*). *Leasað* har fået endelsen -að – i tråd med *kalla*-bøjningen – i stedet for den engelske endelse -ed. Ud fra disse eksempler kunne man muligvis slutte, at verber, som bliver importeret, nødvendigvis må tilpasses bøjningssystemet. Det virker utænkeligt, at det vil fungere med ubøjede verber. Det samme er også tilfældet for de øvrige nordiske sprog.

Tabel 9: Tilpasning i verber (M3)

	Tilpasset (C)	Udenlandsk (G)	I alt
Infinitiv	4	0	4
Perf. participium	1	0	1
I alt	5 (100 %)	0	5 (100 %)

I tillæg kan nævnes to participier (*stressaðu*, *komprimeraðum*), som er regnet til de bøjede adjektiver ovenfor.

4.4. Genustildeling (M1)

Af de 120 tilpassede substantiver under kategorien C (jf. tabel 6) er 70 maskulinum, 15 femininum og 35 neutrum eller henholdsvis 58 %, 13 % og 29 %. Disse tal kan sammenlignes med fordelingen mellem de tre genera i FO, som viser henholdsvis 24 %, 21 % og 21 % (Zakariassen 1994: 93), og vi ser, at maskulinum i særdeleshed, men også neutrum, har præference ved genustildelingen i importord. Resultatet er interessant, når vi samtidig ved, at maskulinum nominativ er en markeret form (-ur), medens femininum og neutrum ingen endelse har og altså er neutrale. Som vi har set ovenfor, er nominativ stærkt repræsenteret i formerne af importord. Således repræsenterer genustildelingen ingen ”undvigelsesstrategi”.

For de morfologisk tilpassede ordforekomsters vedkommende kan man som regel se ud fra endelsen, hvilket genus det pågældende importord har fået. Det er sværere med de udenlandske og morfologisk neutrale, men i nogle tilfælde kan man se det ud fra konteksten, netop pga. at genus er en morfosyntaktisk egenskab, idet den styrer formen på adjektiver, pronominer og artikler, der står til substantivet, jf. nedenfor om den morfosyntaktiske tilpasning.

De integrerede importord får altid tildelt et genus, også ord, som har en kort levetid i sproget. Her findes ingen undtagelse. Heller ikke er der nogen undtagelse, hvor flertalsformen med -s er brugt, som vi ser af eksemplet i overskriften *TRÁÐ-LEYSAR HEADPHONES*, hvor adjektivet *tráðleysar* markerer hunkøn flertal (nominativ og akkusativ).

Hvilket køn får så de importerede substantiver? Clausén (1978: 61) skriver, at ”Valet af genus är ofta godtyckligt”. Mange ord, det være sig danske eller fremmede importeret via dansk, som i dansk har fælleskøn, får maskulint genus og dermed nominativendelsen -ur (f.eks. *filmur*, *kapitalur*, *musikkur*), men de kan også blive femininum, uden nominativsændelse (f.eks. *kanal*, *café*, *tomat*) eller svage med endelsen -a (f.eks. *jingla*, *servisa*). Verbalsubstantiver på -ing (eks.: *diskriminering*) og ord på -iÓN (*konfirmatiÓN*) samt oprindeligt græske ord om videnskaber på -i (*teologi*, *geografi*) er femininum. Danske neutrumssubstantiver har som regel samme genus i færøsk, f. eks. internationale ord som *atom*. Det gælder også ord med endelsen -arí (*kondittarí*, da. *konditor*) og mange fremmede ord på -i, f.eks. *akademi* og *fotografi*.

At *bingo* er neutrum, skyldes muligvis, at *bingo* også er blevet kaldt *bingospæl*, og *spæl* er neutrum. En lille gruppe ord med udlydende -o findes allerede i neutrum, også sådanne, som har et andet køn i skandinavisk, jvf. for eksempel *radio*, *sjampo*, *kakao*. Men de fleste ord på -o er dog feminine.

At *keyboard* er neutrum (*Eitt keyboard til sølu*), virker logisk, da *borð*, som det engelske ord let associeres til, er neutrum. Andre eksempler på neutrumsord er *kick*, (*Fá títt lúnsins kick*) og *joystick* (*tvø joystick*). I materialet er der eksempler på *data* og *dáta*, og eksemplet ”øll data” viser, at *data* her er neutrum pluralis. Det færøiserede *dáta* (sing.) og *dátur* (plur.), som er femininum, findes ikke i materialet. Det fremgår videre af adjektivet *hvít*, at *leðurlook-babylift* er femininum: ”Hvít leðurlook babylift”.

Det kan tage lidt tid, før genuset på et importeret substantiv bliver helt fast. Importordet *festivalur* har vaklet mellem femininum og maskulinum, da eksemplet ”eina festival” (fem.) både er set i et billedmagasin fra 1975 og af og til høres i daglig

tale, nu hvor der bliver holdt så mange festivaler året rundt. Eksemplerne i dette materiale viser maskulinformen *gospelfestivalur* (4 forekomster).

Substantivet *guitar* er blevet tilpasset til *gittari* /'git:ari/, som er maskulinum, men også lokalt til *gitar* /gi'ta:r/, som er femininum (DFO95), og *bilur* var først femininum, som *bil*, før det blev maskulinum. Dette gælder dog ikke kun for nye importord. I færøsk findes etablerede ord, som også har forskellige genus i forskellige dialekter. Et eksempel er *ein køkur* 'et køkken', som er mest udbredt i denne form som maskulinum, men som i enkelte dialekter hedder *ein køk* og er femininum. Det samme gælder også arveord som fuglenavnet *lomvi*, som både hedder *ein lomvigi* (m) og *ein lomviga* (f), og andre ord som *ein ramma* (f) 'en ramme' og *ein rammi* (m). Dialektforskelle med hensyn til genus også i nye importord er derfor ikke noget specielt set fra den færøske sprogbrugers synspunkt.

4.5. De morfologisk neutrale former

Når et ord bare står med en stammeform i en position, hvor den færøske grammatik heller ikke kræver nogen bøjningsform med suffiks, er det morfologisk neutralt. Det vil sige, at man ud fra denne form og position ikke kan afgøre, om sprogbrugeren har en intention om at markere færøsk eller udenlandsk "loyalitet".

a. Morfosyntaktisk tilpasset (D)

Et substantivs genus er en morfosyntaktisk egenskab, dvs. at det ikke blot bestemmer substantivets bøjningssuffiks – hvilket gerne omtales som en klasseegenskab – men at det også bestemmer valget af andre ords bøjningsform. Det vil sige, at adjektiver, pronominer og artikler, der står til substantivet, får en form, der afhænger af substantivets køn (og tal og kasus). Det gælder både, når disse ord står attributivt, og når de står prædikativt til subjektet eller objektet.

Adjektiver og participier afslører altså genus på substantiver, som f.eks. i *innbygt modem*, hvor t-et viser, at *modem* er et neutrumsord. Eksempel på pronominer har vi i *Annadðvørt bingo gávukort á 1/2 krøv og annadðvørt ...* hvor *annadðvørt* 'hvert andet' viser neutrum, og i *Playstation og tvey joystikk til sølu* er det talordet *tvey*, som viser neutrum.

En artikel står ofte sammen med et adjektiv, som i *Leiga eina nýggja parabol ella sjónvarp við móguleika fyri keypi*. Her viser både artikel og adjektiv, at *parabol* er et hunkønsord i akkusativ. I alle disse tilfælde viser altså det morfologisk neutrale substantiv, at det er morfosyntaktisk tilpasset, ved at det fremviser sine grammatiske egenskaber i andre ord. På dette punkt forholder de sig på samme måde som hjemlige ord. I dette materiale gælder det i 33 tilfælde, jf. tabel 1 ovenfor.

b. Morfosyntaktisk neutrale (E)

Ofte står intet adjektiv eller noget andet ord til substantivet, således at det også morfosyntaktisk står neutralt. Det er det sædvanlige ved kollektive eller ikke-individualiserende substantiver, som f.eks. i *Eisini hevur verið arbeitt við videoframleiðslu og sjónvarpslýsingum umframt design og framleiðslu av heimsiðum*. Her mangler artikel både ved det hjemlige ord *framleiðslu* og importordet *design* – og det sidste er altså også morfologisk neutralt. Men også når individualiseringen ikke er en pointe i den

semantiske reference for et konkret substantiv, kan artiklen sløjfes, og dermed kan man finde på den ene side *Er í eini T-shirt, sum fjalir búkin* og *Eitt keybord til sølu* og på den anden side *Playstation til sølu*. Denne variation i artikelbrugen findes også ved hjemlige ord, og denne frihed kendes også fra de skandinaviske sprog. Men i skriftlig færøsk kan man også finde det arkaiske træk, at artiklen sløjfes ved klart individuel reference, som i *Finnur er partur av jet-set*, hvor *jet-set* i skandinavisk kræver artikel. (Islandsk viser her derimod ingen artikel.) (Derimod er *partur* et ikke-individualiseret substantiv og behøver ingen artikel i noget nordisk sprog.)

Man kan tænke sig, at det er nemmere at bruge et nyt importord i en sådan position, hvor der er få morfologiske krav. Men i tilfældet med *jet-set* skulle ordet have stået i dativ ental, og man skulle derfor også forvente endelsen *-i*, hvis ordet er et maskulinum eller et neutrumsord. Her er der altså en mulighed for, at ordet viser udenlandske træk både morfologisk og morfosyntaktisk, dvs. *jet-set* for *einum jet-seti*.

I vores materiale forekommer denne morfosyntaktisk neutrale position i 73 tilfælde, dvs. i 11 % af det totale materiale. Disse indgår i de morfologisk neutrale under E+F i tabel 1.

c. Ord i lister (F)

En stor del af ordforekomsterne er fra annoncer og står ofte som opremsning o.l., hvor det er naturligt at bruge nogen form. Størstedelen af annoncerne er små rubrikannoncer med begrænset plads, og den kortfattede stil bliver accepteret i denne forbindelse (se eksempler i afsnit 6). Her står overskrifterne og også teksten gerne uden verbal og andre syntaktiske led, dvs. at importordet står i sætningsfragment uden syntaktiske relationer, som kræver bestemt form eller anden bøjning. På den måde står denne kategori den forrige meget nær, og det giver mange tilfælde af morfosyntaktisk neutrale positioner, som f.eks. *AU-PAIR Í USA*. I denne kategori findes alle tilfælde af *E-mail*: og *Fax*: foran adresser og numre til slut i annoncerne; de udgør et stort antal. Kategorien F omfatter 189 i vores materiale, dvs. 29 % (og indgår i E+F i tabel 1).

Normalt står substantiverne i nominativ i sådanne positioner, men de kan undertiden også forekomme i akkusativ i færøsk, hvis de skal opfattes som objekt for et ikke-specificeret verbum. I kasussystemet adskiller denne position i lister sig ikke meget fra andre syntaktiske positioner, og den lader sig ikke let sammenligne med de skandinaviske sprog. I tabel 1 er E + F derfor slået sammen.

En del af de udenlandske ordformer i denne position har navnekarakter, f.eks. *stationcar, pick-up, sedan* i tekster som *1/2 ára gamal Taunus stationcar, við skaða, til sølu*. Man kan tænke sig, at også sådanne positioner kan være en gunstig indfaldsport for en del nye importord, for her kræves meget lidt syntaktisk eller morfologisk markering.

4.6. Sammenfatning af morfologisk tilpasning i færøsk

Clausén (1978) skriver, at et fremmed ord som regel tilpasses konsekvent til det færøske sprogs morfologiske system, mens Petersen (1995) lidt mindre afgjort skriver, at det kan forekomme, at man undlader at bøje de fremmede ord eller

beholder en fremmed endelse, men normalt prøver man at tilpasse fremmede ord til det færøske bøjningssystem. Resultaterne i tabellerne ovenfor dokumenterer at disse beskrivelser stemmer.

5. Ortografi

5.1. Oversigt og variable

Tabel 10: Oversigt over ortografisk tilpasning

<i>Ortografisk tilpassede importord</i> N (%)	<i>Ortografisk neutrale importord</i> N (%)	<i>Importord med udenlandsk ortografi</i> N (%)	<i>Sum</i> N (%)
82 (13)	289 (44)	282 (43)	653 (100)

Af de 653 ordforekomster er kun 83 ortografisk tilpasset, og det er konsonanterne, som udgør den største andel. Vokaler er tilpasset i kun 6 ordforekomster. På den anden side har overraskende mange importord, nemlig 44 %, en uproblematisk (neutral) skrivemåde, som gør dem lette at importere.

I tabellen ovenfor er det regnet i ord, sådan at et ord, som der er forandret noget i, regnes som tilpasset. Men ofte kan det i samme ord være flere bogstaver eller træk, som kunne være tilpasset, dvs. at samme ord kan være aktuelt for flere variable. I gennemgangen nedenfor vil vi regne i forekomster af variable, og derfor bliver summen af tallene større end dem ovenfor.

I det fælles nordiske projekt blev der opsat 37 ortografiske variable, henholdsvis 21 for vokaler og 16 for konsonanter, som skulle gennemgås i hvert sprog. Fællesvariablene V4, V12, V21, K3, K5, K7, K9 og K14 findes der ingen forekomster af i dette avismateriale, og variabel V11 er i færøsk opfattet som en morfologisk variabel, jf. nomen *agentis*-suffikset ovenfor.

I den første vokal-variabel, nemlig engelsk *a* udtalt som kort [æ] (som i *fan*, *scanner*), harmonerer den engelske og færøske *a* så godt, at bogstaven altid bevares som *a* i færøsk, som i *krasj* (eng. *crash*). Denne vokal er altså neutral.

5.2. Vokaler

Den ortografiske tilpasning i avismaterialet er altså minimal, især når man ser på vokalerne. Vokalerne fra eksportørsproget bevares som regel, selv om de ikke harmonerer med det færøske sprogs lydssystem.

Tabel 11: Vokalvariabler med antal forekomster

Variabel	Engelsk stavemåde	Engelsk udtale	Eksempler (Tilpassede i kursiv)	Forekomster – N (%)		
				Tilpassede	Neutrale	Udenlandske
V1	a	[æ]	panelinum	0	4	0
V2	a	[ei]	data, <i>kunningardáta</i> , frame	1	36	0
V3	ai, aigh, ay, ea	[ei]	<i>kontainari</i> , <i>treydari</i> , <i>meyla</i> , mail	3	0	50
V5	o	[ɔ]	<i>elektrónisk</i>	1	39	0
V6	a, aw, o, oa	[ɔ:]	transportaradeilir	0	1	3
V7	au	[ɔ:]	au pair	0	0	10
V8	e, ea, ee, ey ie, u, a, y	[i(:), io]	business, freelance	0	0	15
V9	are, air	[ɛa]	au pair	0	0	5
V10	ea	[e]	deadline	0	0	5
V13	er, ear, ir, ur	[ɔ:]	researcharbeiði	0	6	5
V14	i, igh, ie, ui, y	[ai]	design	0	1	19
V15	o, ou, u	[ʌ]	pick-up	0	0	2
V16	o, oa, ou	[əu]	downloading	0		3
V17	ow, o	[əu]	bowling	0	127	1
V18	ow	[au]	powerstýring	0	0	12
V19	oy	[oi]	spoularar (=spoiler)	0	2	0
V20	oo, u	[u:] [ju]	scootari, <i>scotari</i> , <i>turbolens</i>	2	1	10
<i>Totalt</i>				7 (2)	217 (60)	140 (38)

I ovenstående tabel ses, at der kun findes 7 eksempler på tilpasning af vokaler i et materiale på 362 forekomster af de aktuelle variabler, dvs. at i 2 % af forekomsterne har vokalen fået en markeret tilpasning. Det gælder ét eksempel i V2 med *a* > *á*, tre eksempler i V3 med *ai* > *ey*, ét i V5 med *o* > *ó*, og to i V20 med *oo*, *u* > *o*. I 7 af de 17 variabler findes bare udenlandske skrivemåder. Nedenfor omtaler vi nogle af variablerne nærmere.

V2: *a* > *á*, *á* med eng. udtale [ei], eks. *data*⁵, *catering*.

I alle tilfælde undtagen ét bevares bogstavet *a*. I det ene tilfælde er ordet normativt blevet forandret til skrivemåde med diftongen *á* [ɔa], dvs. *data* > *dáta*, som der findes én forekomst på: *kunningardáta*. I samme artikel findes også et eksempel på *data* med *a*.

Eftersom det lange *a* [a:] allerede er etableret i færøsk nutidssprog (og længe før 1945), ret nok pga. en del importord, først og fremmest danske, må – i vores deskriptive perspektiv – skrivemåden og den korresponderende udtale [a:] regnes at

⁵ Her sigtes der til britisk udtale.

være i overensstemmelse med færøsk sprogstruktur, og skrivemåden *data* bliver derfor her regnet som neutral. (Her tager vi altså ikke hensyn til den engelske udtale, bare til at skrivemåden passer til færøsk struktur, og dvs. at den også åbner for en læseudtale som passer i færøsk struktur.) Det normerede *dáta* er derimod tilpasset skrivemåde. De yngre ord i denne kategori, som f.eks. *catering*, bliver udtalt med [Ei] i færøsk, dvs. at her bruges ikke den bogstavrette udtale. Men skrivemåden strider ikke mod færøsk ortografi og er således neutral.

V3: *ai, aigh, ay, ea* > *ai, ei, ey*, med eng. udtale [ei], f.eks. *container, mail*.

Her er der 3 eksempler på tilpasning af *ai* til *ey*, nemlig substantivet *treylari* (2) og verbet *meyla* (1). Ordet *meyl* forekommer i mange flere tilfælde med engelsk skrivemåde, altså *mail* eller *e-mail*. Det engelske ord *trailer*, som i færøsk har fået suffikset *-ari*, udtales både /trailari/ og /treilari/, og resultaterne her kunne tyde på, at udtalen med [ai] er mest udbredt, da det i materialet findes 12 forekomster med *trailari*. (Denne tolkning bygger på den tendens, at ord, der er morfologisk tilpasset, er det også ortografisk, jf. pkt. 6.) I tekstbanken var der 88 forekomster med *ai* og kun 8 med *ey*, jf. afsnit 5.4. Ordbøgerne FO og DFO95 har *treylari* med, mens DFO98 har både *treylari* og *trailari*, dog med bemærkningen "(tln)", dvs. talesprog i modsætning til det skriftsproglige *eftirvognur*. Udtalen af *trailari* er også med [ei].

Skrivemåden *ai* findes i nogle ældre ord, men er meget sjælden i færøsk (bare i *mai, kai, mais*), eftersom udtalen [ai] er skrevet *ei*. Af eksemplerne i tabellen ovenfor ses, at denne udenlandske skrivemåde også kommer ind i moderne importord, også sammen med tilpasning andetsteds i ordet, f.eks. i *kontainari*. Det kan tyde på at skrivemåden *ai* ikke opleves som fremmed.

V5: *o* > *o, ó*

Selv om *o* normalt bevares i færøsk, eftersom den engelske udtale svarer godt til den færøske udtale af samme bogstav, er der én forekomst med *ó*, som udtales [oo]. Det er adjektivet *elektrónisk* i avisen *Norðlýsið* fra september 1975. Alle de 12 andre eksempler på *elektroniskur* er med *o*, så det ser ud til at være en engangsforeteelse. Ordbøgerne har alle medtaget ordet med *o* og ikke *ó*. Skrivemåden med *ó* repræsenterer entydig en færøsk tilpasning, mens skrivemåden med *o* er neutral.

V6: *a, aw, o* > *o, ó, a, á*.

Her forekommer *keyboard* tre gange, dvs. med udenlandsk skrivemåde. Den ene forekomst af *transportara* er neutral.

V7: *au* > *av, o*

Ordene *autistar* og *au pair* forekommer fem gange hver. Denne skrivemåde er ikke færøsk. I det første tilfælde er udtalen [au], og den kunne gengives med *av* (altså *avtistar*). Det gøres dog ikke, og denne fremmede skrivemåde findes også i nogle andre ord. Det andet ord kunne man gengive som *o per* på færøsk for at komme i overensstemmelse med udtalen, men det gøres heller ikke.

I variablerne *V8*; *V9*, *V10*, *V13*, *V14*; *V15*, *V16*, *V17*, *V18* og *V20* er der heller ikke brugt færøske skrivemåder, selv om det ville være muligt at angive udtalen inden for den færøske ortografiske struktur.

V19: *oi* > *oy*

Den engelske diftong *oi* svarer godt til den færøske *oy*, men ordet *spoiler* er dog to gange skrevet *spoularar*, som ikke passer til det færøske ortografiske system, og som er forkert i engelsk.

5.3. Konsonanter

I nedenstående tabel 12 ses de konsonanttilpasninger, som findes i materialet. Her er 75 eksempler på tilpasning af konsonanter, og tre af de seksten fælles nordiske variabler i projektet er ikke aktuelle i vores materiale.

Tabel 12: Ortografisk tilpasning – konsonanter

Var- iabel	Engelsk stavemåde	Engelsk udtale	Eksempler (Tilpassede i kursiv)	Forekomster – N (%)		
				Tilpassede	Neutrale	Udenlandske
<i>K1</i>	c	[s]	<i>rasistiskur</i>	3	0	26
<i>K2</i>	c, ck, ch	[k]	<i>plastikk, joystikk, kombivognur, skannari, trukkur</i>	52	0	45
<i>K4</i>	ch	[tʃ]	<i>kanalir</i>	3	0	3
<i>K5</i>	tch	[tʃ]	<i>hatchback</i>	0	0	1
<i>K6</i>	sh	[ʃ]	<i>t-shirt</i>	0	0	6
<i>K7</i>	g	[dʒ]	<i>digitala</i>	0	2	0
<i>K8</i>	j	[dʒ]	<i>jinglur</i>	0	6	5
<i>K10</i>	gh, ph	[f]	<i>headphones</i>	0	0	1
<i>K11</i>	th	[θ]	<i>synthesiser</i>	0	0	1
<i>K12</i>	w	[w]	<i>webbloysnir</i>	0	0	6
<i>K13</i>	x	[ks]	<i>bauxit</i>	2	0	66
<i>K15</i>	z	[z]	<i>synthesiser</i>	0	0	1
<i>K16</i>	enkel/dobbel konsonant		<i>jet-set, poppbólkin</i>	15	0	33
<i>I alt</i>				75 (27)	8 (3)	194 (70)

I tabellen ovenfor kan følgende kommenteres:

K1: *c* > *s*

Man ser ikke så gerne *c* i færøsk, og som regel bliver det tilpasset til *s* eller *k* efter udtalen. Her står *c* foran fortungevokal og bliver til *s*. I materialet findes der kun ét

leksem, *rasistiskur* (med 3 forekomster). I 9 andre forekomster blev *c* brugt efter engelsk mønster, f.eks. i *receptionistar*.

K2: *c* > *k*:

Tabel 12 viser en lille overvægt for forekomster af tilpasning: 52 mod 45. Både engelsk og færøsk skrivemåde findes i alle positioner, som initialt (*kerimi, camping*) og finalt (*trukkek, hardback*) og i forskellige konsonantgrupper (*diskeman, scroll, mikro*).

Der er nogle eksempler på ord, som findes både i tilpasset og udenlandsk form. I materialet findes 4 forekomster af *joystick* i nøgen form og andre 4 forekomster på *joystikke* og *joystikkei*, hvor det fremgår, at de er neutrumsord i nominativ og dativ ental. Alle forekomster er fundet i rubrikannoncer, og det kommer altså an på, hvem det er, som skriver annoncen. Det kan muligvis tolkes som en tilfældighed, hvorvidt importordet tilpasses eller ej, men vi kan lægge mærke til, at det ortografisk tilpassede også har et færøsk dativsuffix.

K4: *ch* > *k*, *kj*

Udenlandsk form har f.eks. *chipset*, det eneste eksempel på færøsk skrivemåde er *kanalir*, som forekommer tre gange.

K5: *tch* > *k*, *kj*; K6: *sh* > *sj*; K8: *j* > *dj*; K10: *ph* > *f*; K11: *th* > *t*, K12: *w* > *v*

I disse variabler har alle forekomster engelsk skrivemåde. Dog er forekomsterne ikke mange.

K13: *x* > *k_s*

x er ikke med i det færøske alfabet, det bliver normalt til *k_s*, hvis det tilpasses. Det sker i kun 2 tilfælde i dette materiale mod 66 med det udenlandske *x*.

K15: *z* > *s*

Her er ét tilfælde, og intentionen er sandsynligvis ikke at have nogen tilpasning, men ved en skrivefejl har *z* og *s* byttet plads: *synthesizer*.

K16: *enkel eller dobbelt konsonant*

Alle eksempler, som er fundet i materialet, er tilpasninger af enkelt konsonant til dobbelt: *disketta* (2), *kassetta* (6), *motelli*, *modellheimurin*, *faxprogramm*, *poppbólkur*, *bussur* (2), *bauxitt*. Dette er tilpasninger til den færøske regel om at kort vokal skal følges af to konsonanter i trykstærk stilling. Der er altså 15 forekomster af tilpasning, men hele 33 med udenlandsk form. Eksempler på tilpasning fra dobbelt til enkelt konsonant er ikke fundet.⁶

⁶ Her kunde måske også to forekomster med *plastikk* regnes med. (Stavemåden med *kk* kan komme af at ordet oprindeligt er importeret fra fransk *plastique*. I færøsk findes både udtale med tryk på sidste stavelse og udtale med tryk på første.)

5.4. Et tillægsmateriale

Da materialet for dette projekt i færøsk er begrænset, er det vanskeligt at hævde, at denne tendens gælder for færøsk generelt. Derfor er der også blevet søgt i den færøske tekstbank på Føroyamálsdeildin, og nogle resultater fra en søgning på variablene V3 og V20 ses i tabel 13. Denne tekstbase er på 7 millioner løbende ord.

Tabel 13: Ortografisk tilpasning i aviser og tekstbase – antal forekomster

	Aviser 2000		Tekstbank
	Red. tekst	Annoncer	
<i>V3: Eng: ai</i>			
Email/e-mail	6	23	172
Maila	0	0	17
Meyl	0	0	32
meyla	0	1	28
trailari	6	6	100
treylari	2	0	8
kontainari	0	2	53
konteinari	0	0	2
konteynari	0	0	10
<i>V20: Eng: oo</i>			
scotari	0	1	0
scootari	0	1	71
skootari	0	0	2
skutari	0	0	84

Ud fra eksemplerne i tabel 13 kan man vurdere, om der er sammenhæng mellem resultaterne fra aviserne og tekstbanken. Vedrørende *e-mail/mail* ses, at *e-mail* er udbredt både i aviser og tekstbank. Det kommer bl.a. af, at e-mail-adresser oplyses mange steder.

Vedrørende *trailari* og *kontainari*, *ai* > *ai*, *ei*, *ey*, passer forholdet mellem tilpasning til *ai/ey* i aviserne nogenlunde til fordelingen i tekstbanken. *Trailari* har 12 forekomster i aviserne og 100 i tekstbanken, mens *treylari* har 2 forekomster i aviserne og 8 i tekstbanken. (Ordbøgerne har både *trailari* og *treylari*.) Aviserne i 2000 har kun 2 forekomster med *kontainari* (i annoncer), men tekstbanken har 53 med */ai/*, 2 med */ei/* og 10 med */ey/*. Ordbøgerne har hverken *kontainari* eller *konteynari* med, og muligvis er grunden, at man har afløsningsordet *bingja*.

Det engelske ord *scooter* er i normeret færøsk tilpasset til *skutari*, og alle ordbøgerne har det med. Dette avismateriale har dog ingen forekomst af *skutari*, men derimod på både *scootari* og *scotari*. Den sidste skrivemåde med *o* ville have fungeret på færøsk, hvis udtalen var med [ɔ]. (Denne udtale fandtes tidligere.)

6. Sammenfatning og diskussion

6.1. Morfologi og ortografi

Resultaterne af undersøgelsen viser, at den morfologiske tilpasning i skrift falder lidt mere naturligt end den ortografiske. Som vist i tabel 1 er 53 % af ordene morfologisk (og 5 % morfosyntaktisk tilpasset); af tabel 10 fremgår det, at 13 % af ordene er ortografisk tilpasset. Det gjaldt på ordniveau, på variabelniveau bliver procenttallet i praksis det samme, nemlig 82 af 640. Når vi sammenligner vokal- og konsonant-tilpasninger, ser vi, at de sidste er langt hyppigere, her målt på variabelniveau:

Tabel 14: Tilpasninger regnet på variabelniveau

	<i>Tilpassede</i> N (%)	<i>Neutrale</i> N (%)	<i>Udenlandske</i> N (%)	<i>I alt</i> N (%)
<i>Vokaler</i>	7 (2)	217 (60)	139 (38)	363
<i>Konsonanter</i>	75 (27)	8 (3)	194 (70)	277
<i>I alt</i>	82 (13)	225 (35)	333 (52)	640 (100)

Af de 653 ordforekomster er 76 både morfologisk og ortografisk tilpasset, dvs. 12 % af det totale antal ord. Af de morfologisk udenlandske har alle også ortografisk udenlandsk form. Der er således en vis sammenhæng, men pga. at den ortografiske tilpasning er så lille, bliver tallene for samsvar små.

Tabel 15: Sammenhæng mellem morfologisk og ortografisk tilpasning

	<i>Morfologisk tilpasset</i> (A+B+C)	<i>Morfologisk neutral</i> (D+E+F)	<i>Udenlandsk morfologisk form (G)</i>	<i>I alt</i>
<i>Ortografisk tilpasset</i>	76	6	0	82
<i>Ortografisk neutral</i>	187	102	0	289
<i>Ortografisk udenlandsk form</i>	81	187	14	282
<i>I alt</i>	344	295	14	653

En del af ordene (81 eller 12 %) er kun tilpasset morfologisk.

6.2. Udvikling 1975–2000

I tabel 16 kan vi se, hvordan import- og tilpasningssituationen er forandret fra 1975 til 2000. Af de i alt 86 ordforekomster i 1975-avisene er 70 % morfologisk tilpasset, bare 3 % har udenlandsk morfologisk form (f.eks. *T-shirts*, *sidelights*), resten er neutrale (f.eks. *pick-up*, *viny*). For året 2000 er tilpasningsprocenten gået ned til 56 for morfologi, men forskellen er at flere nu er neutrale.

Tabel 16: Morfologisk og ortografisk tilpassede, neutrale og udenlandske ordforekomster i 1975 og 2000

	<i>Morfologisk</i>				<i>Ortografisk</i>			
	<i>Tilpassede</i>	<i>Neutrale</i>	<i>Udenlandske</i>	<i>Totalt</i>	<i>Tilpassede</i>	<i>Neutrale</i>	<i>Udenlandske</i>	<i>Totalt</i>
	<i>A+B+C</i>	<i>D+E+F</i>	<i>G</i>	<i>N</i>	<i>Tilpassede</i>	<i>Neutrale</i>	<i>Udenlandske</i>	<i>N</i>
	<i>N (%)</i>	<i>N (%)</i>	<i>N (%)</i>	<i>(%)</i>	<i>N (%)</i>	<i>N (%)</i>	<i>N (%)</i>	<i>(%)</i>
<i>1975</i>	60	23	3	86	14	39	33	86
	(70)	(27)	(3)	(100)	(16)	(45)	(38)	(99)
<i>2000</i>	284	272	11	567	69	250	249	567
	(50)	(48)	(2)	(100)	(12)	(44)	(44)	(100)

I ortografien er der en lille reduktion i tilpasning fra 1975 til 2000, fra 16 til 12 procent, og de udenlandske former er tilsvarende højere. Det er således vanskeligt at hævde, at der er sket nogen særlig forandring i tilpasningsgrad eller -mønster i løbet af denne periode på 25 år.

6.3. Genreforskel

En del af forklaringen på, at så stor en del af importordene ikke tilpasses i 2000, kan findes i de mange rubrikannoncer, som indeholder importord. Fordelingen mellem redaktionel tekst og annoncer, og mellem annoncer i annoncedelen og på tekstsiderne, er ændret fra 1975 til 2000, og denne ændring er tydelig i tabel 17.

Tabel 17: Importordforekomster i 1975 og 2000 – delt op i genrer

	<i>Red. tekst</i>	<i>Annoncer N (%)</i>			<i>I alt</i>
	<i>N (%)</i>	<i>i annoncedel</i>	<i>i tekstdel</i>	<i>I alt</i>	<i>N (%)</i>
<i>1975</i>	49 (57)	26	11	37 (43)	86
<i>2000</i>	140 (25)	366	61	427 (75)	567

Af de 86 ordforekomster fra 1975 var altså 49 i redaktionel tekst og 37 i annonce-tekst, dvs. fordelingen i procent var henholdsvis 57 og 43. I aviserne fra 2000 er fordelingen en helt anden, nemlig 25 % i redaktionel tekst og 75 % i annoncetekst. Dette betyder, at der er tre gange så mange importord i annoncer som i redaktionel tekst. Det kan også indvirke på tilpasningsprocenten. Det kan også være interessant at se nærmere på de genrer og reklameemner, hvor der forekommer flest importord.

Tabel 18: Importordforekomster i to aviser – fordelt på genrer

	<i>Red. tekst</i>	<i>Annoncer N</i>			<i>Antal i alt</i>
	<i>N</i>	<i>i annoncedelen</i>	<i>i tekstdelen</i>	<i>I alt</i>	
<i>Dimmalætting</i> 6. april 2000	21	76	3	79	100
<i>Socialurin</i> 9. sept. 2000	20	105	21	126	149

Aviserne *Dimmalætting* fra 6. april 2000 og *Sosialurin* 9. september 2000 bliver brugt til illustration. Af de 100 ordforekomster i *Dimmalætting* er 79 i annoncetekster, og af disse 79 er 76 registreret på annoncesider, hvor der alene findes annoncer, mens kun 3 findes på tekstsiderne. Af de 149 ordforekomster i *Sosialurin* er 127 i annoncetekster, og af disse er 105 registreret på annoncesider, hvor der alene findes annoncer, mens 21 findes på tekstsiderne. Annoncedelen består af mange rubrikannoncer, de fleste indrykket af privatpersoner, som ønsker at sælge eller købe alt fra babyudstyr til pc'er og biler, f.eks.:

TOSHIBA FARTELDA 233 Mhz, 46 b harddisk, 96 mb Ram, netkort, modem, innbygd diskettu og CD-rom drev, 12 ” skerm við tasku og Win.95	Eitt playstationspæl við tveimum Demodiskum, einans 450 kr. ella við umbýti.

Sprogstilen er anderledes, bl.a. på den måde, at der er særdeles sparsomt med verber i disse annoncer. Det drejer sig også mere om at sælge end om retskrivning, og man kan gå ud fra, at der her ikke tænkes så meget over, om stavemåden er engelsk eller færøsk.

I rapporten *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jамføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn* står bl.a., at der i det færøske materiale er fem gange så mange importord i annonceteksterne som i de redaktionelle tekster, og om grunden til det siger Bente Selback:

”Kva kan så forklara den store skilnaden? Føremålet med annonsane er oftast å selja eit eller anna produkt. Det er viktig å presentera produktet for eventuelle kjøparar, og det skal gjerast på liten plass. Det er berre det viktigaste som er med, noko som kan gje eit preg av oppramsing til dømes av tekniske spesifikasjonar. Importorda kan då koma tettare enn i andre tekstar.”
(Selback 2007: 40.)

Her spiller genre og teksttype også en rolle, da en stor del af disse ord forekommer i rubrikannoncer, hvor privatpersoner f.eks. ønsker at sælge en computer, og hvor faciliteterne bare remses op som i tekniske beskrivelser på engelsk.

6.4. Scootari eller scotari – hvorfor ikke skutari?

Som afslutning vil vi komme med et eksempel på et importord, som er tilpasset helt morfologisk, men bare delvis ortografisk. Det er køretøjet med den engelske benævnelse *scooter*, som nu er blevet meget populært igen. Alle de ordbøger, som er anvendt i denne gennemgang, har formen *skutari* med, som har gennemgået flere tilpasninger. Den første var nok, at endelsen -er blev til -ari. Derefter *sc* > *sk* og *oo* > *u*, som er udtalestavemåde. Men til trods for disse tilpasninger i skriftnormen finder vi i materialet kun eksemplerne *scootari*, som fremdeles ses af og til, og *scotari*, som er sjældnen. Ingen *skutari*. Hvorfor?

Det gælder for de fleste variabler, at engelsk stavemåde gennemgående er bevaret. Muligvis er behovet for at ændre stavemåden, så den bliver mere færøsk, ikke særlig stort hos mange sprogbrugere. De fleste færingar op til omkring 60 års alderen har kendskab til engelsk, og alle er vant til fremmede ord i hverdagen, specielt ved læsning af udenlandske tekster, og her især danske tekster, hvor de fleste nye importord bevarer den engelske stavemåde. De engelske stavemåder bliver således mønsterdannende, og den normative politik for at bogstaverne anderledes er svag, ja, ikke-tematiseret. En anden forklaring kunne være, at mange sprogbrugere vægrer sig ved at skrive importord med færøsk stavemåde, da man derved viser, at man accepterer importordene. Det ligger så dybt i færingerne, at man i størst mulig grad bruger originale færøske ord eller afløsningsord for importordene, når man skriver, og man skaber en vis afstand til importord ved at benytte ufærøsk skrivemåde.

Ved den morfologiske tilpasning er forholdet modsat: Både *scootari* og *scotari* er morfologisk tilpasset med suffikset -ari. Den morfologiske tilpasning i importordene er meget stærk, og bare få tilfælde bryder med færøsk morfologi i dette materiale, hvilket kan tolkes sådan, at systemkravet stiller sig anderledes på det grammatiske niveau.

Referencer

- Clausén, Ulla. 1978. *Nyord i färöiskan. Ett bidrag till behysning av språksituationen på Färöarna*. Stockholms Universitet. Stockholm.
- DFO95 = *Donsk-føroysk orðabók*. 1995. 3. útg. Red. Hjalmar P. Petersen, Marius Staksberg. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- DFO98 = *Donsk-føroysk orðabók*. 1998. Red. Anfinnur í Skála, Hanne Jacobsen, Jonhard Mikkelsen, Zakarias Wang. Stíðin. Hoyvík.
- EFO = *Ensk-føroysk orðabók*. 1992. Red. Anfinnur í Skála, Jonhard Mikkelsen, Zakarias Wang. Stíðin. Hoyvík.
- FO = *Føroysk Orðabók*. 1998. 1. útg. Red. Jóhan Hendrik W. Poulsen, Marjun Simonsen, Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen, Zakaris Svabo Hansen. Føroya Fróðskaparfelag og Fróðskaparsetur Føroya. Tórshavn.
- Føroysk Orðabók - teldutøk*. 1999. 1. útg. Red. Jóhan Hendrik W. Poulsen, Marjun Simonsen, Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen, Zakaris Svabo Hansen. Føroya Fróðskaparfelag og Fróðskaparsetur Føroya. Tórshavn.
- Jacobsen, Jógvan í Lon. 2001. Standardfærøsk eller standard i færøsk? I: *Språk i Norden*. S. 47-65.
- Jóansson, Tórður 1998. *Ensk lánorð í føroyskum*. Tórshavn. Fannir. [Engelsk udgave: *English loanwords in Faroese*, 1997.]
- Nudansk Ordbog*. 1986. 13. udg. Red. Christian Becker-Christensen, Lars Hetoft, Carol Henriksen og Peter Widell. Politikens Forlag A/S. København.
- Petersen, Hjalmar P. 1995. Innlænt orð í føroyskum. I: *Málting* nr. 1, s. 2-8.
- Sandøy, Helge. 2007. Avispråket i Norden – ei jamføring. I: Bente Selback & Helge Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføringa av påverknaden i ordforrådet i sju*

- nordiske språksamfunn*, s. 127–155. (Moderne importord i språka i Norden 3.) Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, Helge & Hjalmar P. Petersen. 2007. Tilpassing av importord i færøysk talemål. I: Pia Jarvad & Helge Sandøy (red.), *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*, s. 53–72. (Moderne importord i språka i Norden 7.) Oslo: Novus forlag.
- Selback, Bente. 2007. Færøysk. I: Bente Selback & Helge Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføringa av påverknaden i ordforrådet i sju nordiske språksamfunn*, s. 37–48. (Moderne importord i språka i Norden III.) Oslo: Novus forlag.
- Selback, Bente & Helge Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføringa av påverknaden i ordforrådet i sju nordiske språksamfunn*, s. 127–155. (Moderne importord i språka i Norden 3.) Oslo: Novus forlag.
- Staksberg, Marius. 2001. Nomina agentis. I: *Málting* nr. 1, s. 31.
- Vestergaard, E. 1958: *Pisubókin I*. (3. útgáva). Tórshavn: P. H.N.Jacobsens Bókahandil.
- Zakariassen, Peter. 1994. Eg dvøljist við tøl. I: *Sýnisstubbbar*, s. 91–93. Tórshavn.